

ESKİ ve YENİ DÜNYA DÜZENLERİ
GLOBAL SAVAŞ ve BARIŞ :
"İNSAN ; İKTİDAR-AKIL-AHLAK DENGESİ"

Av. Hakan HANLI
Uluslararası ve AB Hukuku Uzmanı

I. Giriş : "Güçlü Batı"

XV. yüzyılın başlarında dünya güç dengesi Asya ve Orta-Doğu'da kuruldu. XV. ile XVIII. yüzyıl arası dönemde, Avrupa denizlerde üstünlüğü ele geçirince, uluslararası ticari sistemde güçlü konuma yükseldi. Buna Amerika'nın keşfi ve denizci Avrupa ülkelerinin, Amerikan yerlilerinden her türlü yöntemle edininip, Akdeniz ticari pazarına, Osmanlı gümüş akçe ve sikkesine rakip para birimi olan, Papalık, Krallık ve Dukalık altınını galip kılmaları da etken olmuştur.

Avrupa, misyon olarak tanımladığı "*ilerici*" nitelikli duyguyla hareket eden, gelişmiş silahlar ve deniz teknolojisinin de yardımıyla güçlenmeye ve tüm dünyayı sanki "evinin arka bahçesi" durumuna getirmeyi amaçlamaya başladı.

XIX. yüzyıla gelindiğinde, içine kapanan Çin, Japonya ve Osmanlı dışında, Avrupa'nın kısa ve uzun vadeli çıkarları ile değerleri güçlü durumu gelmişti. 1914'te ise, hemen hemen tüm dünya, sanki Avrupa'nın bir uzantısıydı ve bu kıtanın batı ucundaki devletler, yeryüzünün her köşesinin erişilebildiği bir "*dünya merkezi*" idi.

Avrupa'nın sürekli genişleyen ekonomisi, "*bir ahtapotun kolları gibi, dünyayı sıkı sıkıya kendine bağlayıp, ezerek; özsuyunu de merkeze çekiyordu*". Batı'nın değerleri, yasaları, teknolojisi, endüstrisi, ulaşım ve iletişim sistemleri, üretimi ve hatta hastalıkları yeryüzüne yayılmış, büyük bir dönüşüm süreci başlamıştı.

5.000 yıllık Çin, Hint, Orta-Doğu ve Avrupa arasındaki dört-merkezli kültürel denge (Batı kültürünün bilim anlayışı ile çözememiş olsa bile, binlerce yıllık dünya uygarlığında ve özellikle Doğu kültürlerindeki *telepati*, *zihinsel şifa*, *uzgörü*, vb. gibi doğal teknolojilerin de olduğu göz ardı edilmemekle birlikte) artık tarih sayfalarında kalıyor ve XX.yüzyılda yeni bir dünya ortaya çıkıyordu. Güç artık Batı'nındı.

II. Dünya Savaşı : "Güç, eksen değiştiriyor : ABD"

II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Batı sistemi içinde Avrupa'nın güçlü olan konumu sona eriyordu. Komünizm, Faşizm ve Nazizmin Avrupa'da ortaya çıkmasıyla, Avrupa'nın önceki "*Dünyayı Hıristiyanlık, Demokrasi ve İnsan Hakları için güvenli bir yaşam alanı haline getirmek*" çağrısı ve misyonu, önemini yitirmeye başladı. Avrupa'nın, daha sonradan edindiği "*dünyayı uygarlaştırma*" misyonu, artık ciddiye bile alınmıyordu.

II. Dünya Savaşı sonrası, yeryüzünde belirli bir takım misyonları olduğunu iddia edebilecek iki devlet kalmıştı: "*ABD ve Sovyetler Birliği*".

Bu dönemde Asya (Japonya ve Çin) ve Afrika halkları da kendilerini Batı'nın denetiminden kurtarmaya çalışıyorlardı. "Üçüncü Dünya"nın belirmesiyle, uluslararası sistemdeki güç dengesinin bir ucu, Avrupa'dan bu tarafa doğru kaymaya başlıyordu. Dünyanın yoksul olan bölgeleri, siyasal iradelerini yavaş yavaş zengin ülkelere kabul ettirmeye başlıyorlardı.

Dünya'nın bu bölgelerinin yoksulluk nedeninin, "Batı'nın sömürüsü ya da dünya kaynaklarının haksız dağıtımı olmadığı", yoksul ülkelerin Batı'nın geçmiş olduğu tarihsel süreçten geçmemiş olmalarından kaynaklandığına dair Batı'nın iddiaları artık inandırıcı da olamıyordu.

Üçüncü Dünya devletleri, eski durumlarının hatırlatılmasına sert tepki veriyorlardı. 1949 yılında Mao, "ulusumuz bir daha hakir görülen bir ulus olmayacaktır, artık dimdik ayaktaız" diyordu. Diğer siyasi liderler de, hemen hemen aynı şeyleri söylemekteydiler. Üçüncü Dünya ve özellikle İslam ülkelerinin bugün ABD'ne en ağır suçlamalarda bulunmalarının nedeni ; "ABD'nin öteki Batılı devletlerin masum oldukları suçları işlemiş olmasından değil, ABD'nin ötekilerden daha çok laik, materyalist ve modern toplumla özdeşleştirilmiş olmaları"ndandır. Ayrıca, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın sömürgeci güçleri gerilerken, ABD'nin etkisinin artmaya başlaması, doğal olarak ABD'yi "günah keçisi" konumuna da getiriyordu.

Yeni Dünya, XIX. yüzyılda, sadece Avrupalının konuştuğu ve ötekilerin dinlediği "monolog dönemi"nden, XX. yüzyılda globalleşmenin de etkisiyle, "herkesin konuştuğu ve kimsenin dinlemediği bir sağırlar diyalogsuzluğu dönemine" geçiyordu.

Yeni düzende, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana seslerini duyurmaya çalışanlar, sadece ABD ve Sovyetler Birliği (Rusya) ve Üçüncü Dünya ülkelerinden ibaret olmayıp, ileri gelen endüstri ülkeleri olan Japonya ve Almanya'dır. Ayrıca, Çin de, Rusya'nın rakibi olarak, gelişmekte olan dünyanın liderliğine adaydır.

III. Global Sıcak Savaş ve Uluslararası Terörizm:"Soğuk Barış Dönemi"

Globalleşme, "bütün insanlığın tek ve uyumlu bir global sistem içerisine alınması süreci" olarak tanımlanırsa, bugün dünya globalleşmiş ve uluslararası sistem bir eylem alanı haline gelmiştir. Dünya'nın neresinde ortaya çıkarsa çıksın, ne kadar yerel olursa olsun, her bunalım tırmanarak global bunalım haline gelme potansiyelini bünyesinde taşır hale gelmiştir.

Savaş ise, dünya tarihindeki büyük değişikliklerin ve hatta dönüşümlerin çıkış noktası olup, "Milletler arasında (dış savaş) veya aynı ülke içinde iki taraf arasında (iç savaş) olduğu taktirde, başka bir yolla elde edemediklerine; kuvvet zoruyla sahip olmak, istediklerini kabul ettirmek veya başkasının isteklerine boyun eğmemek amacıyla güç denemesinde bulunmak" olarak tanımlanabilir.

İnsanoğlu'nun 7.000 yıla yakın tarihine bakarsak, her yüzyıl içerisinde % 87'sini savaş, ancak %13'ünü barış içinde geçirdiği görülecektir. Dolayısıyla, insanoğlunun esas uğraşısı, ne yazık ki savaş olmuştur. Tarihsel süreçte, savaşın zararı "ok'un nereye kadar uçacağına, Roma lejyonu'nun veya Osmanlı yeniçerisinin nereye kadar yürüyeceğine, Viking gemisinin nereye kadar yelken açacağına bağlıyken, günümüzde savaş da globalleşmiş ve etkilerinin sınırı

kalmamıştır.

Savaş ve savaş için hazırlık, modern devletlerin vazgeçilmez uğraşısı ve ekonomik dayanak unsurlarından biri haline de gelmiştir. Büyük devletlerce silah satımı, uluslararası ticaretin belli başlı ve en kârlı ürünü haline gelmiştir. Silah ve savunma sanayiindeki gelişmenin asil dürtücü unsuru ise, bilim ve teknolojiadaki gelişmedir (Yıldız Savaşları Projesi).

Avrupa'nın, dünyayı genişleterek, sömürerek ve bölerek elde ettiği zenginliği, I. ve II. Dünya savaşları ölçeğinde savaşları yapabilecek araçları da kendisine sağlamıştı. Günümüzde, şimdiye kadar görülmemiş zenginliği hem yaratma hem de bir anda yok etme becerisi, ABD ve Rusya'ya aittir. Bugün, savaş o kadar pahalı ve yıkıcı hale gelmiştir ki, devletler iradelerini birbirlerine kabul ettirebilmek için, başka seçeneklere itibar bile etmiyorlar (BM, NATO, Diplomatik müzakereler, vs). Bu nedenle, "*soğuk barış süreci*" olarak tanımlayabileceğimiz bu yeni süreçte; güçlü olabilmek ve kalabilmek için ; "*bir varil dinamitin yanına bir varil petrol konulması zorunlu*"luğu ortaya çıkıyor (Körfez Savaşı, Irak saldırısı ve Prof. Dr. Paul Krugman'nin belirttiği üzere bunu izleyecek olan İran, Suudi Arabistan, Suriye ve Kuzey Kore...).

Bugün gelişmiş ülkelerin ve bu statüye parlamenter demokratik sistem içerisinde ulaşmak isteyen ve yaklaşmakta olan devletlerin başına önemli bir bela olan, kaynağını sağlıklı bir mantığa dayanmayan uluslararası terörizm de bu amaca hizmet etmektedir. Günümüzde, dünyanın tüm devletleri için mutlaka ortadan kaldırılması gereken bir tehlike niteliği arz etmektedir (11 Eylül saldırısı).

IV. Global Sıcak Barış : " İnsan, Akıl ve Ahlâk"

Bütün bunlara rağmen, bir ülkenin gücünün asıl belirleyicisi halkıdır. Bir savaşın kazanılıp kaybedilmesinde sadece maddi kaynakların etkili olduğu doğru değildir. Halkın morali, kurduğu devletin siyasal iktidarı, liderinin gücü, etnik ve kültürel dayanışması gibi manevi değerleri de savaşta çok önemlidir.

Güçlü bir inanç ve etkili bir lider olmadıkça, toplumlarda birlik ve güç gerçekleşmiyor. Papa II. Jean Paul'ün Hıristiyanlığa kazandırdığı yeni heyecan ve İslam'ın yeniden uyanışı dindarlığa da yeni bir ivme kazandırıyor. Günümüzde, laikliğin gelişmesiyle bir süre önemini yitiren dinsel çağrı, ister Vatikan'dan, ister Kudüs'ten isterse Mekke'den gelsin, giderek artan sayıda dinleyici buluyor. Modernleşme çabaları başarısızlığa uğradığı sürece, dünyada dinsel bağnazlığın artacağı açıkça görülüyor.

Evren, insanlığın hizmetindedir. İdeal insan, kendi içinde durulmuş ve çevresiyle barışık durumdadır. Acaba insanın davranışlarına yön veren unsurlar nelerdir? Bu araştırıldığında, bir anlamda insana mahsus olan *zihin, nefis ve kalb* gibi insanı insan yapan, ona değer kazandıran davranışların idare edildiği merkezler karşımıza çıkıyor. Diğer bir ifade ile, fiil ve davranışlar *akıl ve vicdana* bağlı olarak ortaya çıkmaktalar.

Akıl, hayatı anlamının ve insanın kendini keşfedip bilmesinin şartı ve vasıtasıdır. Vicdanın teşekkül etmesi ve sâfiyetini korumasında altyapı seviyesinde olan zihnî oluşum, diğer bir tabirle kafa yapısıdır. Zihin menfiliklerden arındırılıp fethedilmeden, kalbe ulaşmak mümkün değil. İnsanın eylemleri, karakter ve fikrinin neticesi olup, insan

fikirlerine göre hareket etmektedir. İnsanı diğer canlılardan üstün kılan, onun her türlü faaliyetine anlam kazandıran, kutsal emirler karşısında mükellef sayılmasını sağlayan aklı'dır.

Akıl, vicdan ve irâde aynı konu etrafında birleşirse, insan için haz duyduğu bir çalışma ve ahlâkî faaliyet ortaya çıkar. Akla doğru bilgiler vermek, vicdana sıkıntı duymadan, haz alarak yapabileceği davranışları göstermek, irâdeye, heyecanlara hakim olarak, bu işleri gerçekleştirebilecek gücü ve alışkanlıkları kazandırmakla insandan bahsetmek mümkün olabilir. Çünkü insan; *aklı, vicdanı ve irâdesiyle insan'dır*.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru bir çok ülkelerde, yazarların cinayet işleyen orduyu (askerinden subayına varıncaya kadar) itaatsizliğe ve silahları terk etmeye davet ettikleri görülmüştür. Rusya'da *Tolstoy'un* yaptıklarını, daha sonra Hindistan'da *Gandi*, ve İngiltere'de *Bertrand Russell* ve Amerika'da *Martin Luther King*, İsrail'de *Yecheyhou Leibovitz* gibi büyük düşünürler gerçekleştirmiştir. "*İnsanlara karşı ne zorbalığa başvurun, ne de ezilip büzülün. En etkili yol, hem güçlü hem vicdanlı olmaktır*". S. Mill ise; "*insanlar kötülüğü arzuları güçlü olduğu için değil, vicdanları zayıf olduğu için yaparlar*" diye eklerken, Hz. Ali'de; "*Haksızlıklara karşı gelmeyenler, yalnız haklarını değil, onur ve şereflerini de kaybederler*" derken "*hak'kın kutsallığını*" belirtiyor.

Modern çağda bu tür eğilimlerin babalığını Tolstoy yapmıştır. İnsanın insanı hiç bir sebeple öldürmemesi gereğini, hem dinsel (on emir) ve hem de rasyonel nedenlere dayatmıştır. Büyük İskender ise kazandığı galibiyetin gururu ile, savaşın gerçekleştiği yerin en tepe noktasında Aristo'ya ne düşünüyorsun dediğinde; "*ya zafer ya da hiç*" cevabını almıştır.

M. K. Atatürk de "*savaş, zaruret olmadıkça, bir cinayettir*" demiş ve eklemiştir; "*Yurtta sulh, Cihanda sulh*".

V. Yeni Global Düzenin Özellikleri : "Kaba Kuvvet ve Ahlak Dengesi"

Global sistemin, bugün de egemen unsuru olan "kuvvet" kullanımının, ahlaki düşüncelerden etkilenip etkilenmediğinin tespiti, hiçte kolay değildir. Bir devletin davranışlarını etkileyen ve uluslararası sisteme olan tepkilerine yön veren töresel düşünceler; zaman, yer ve duruma göre şaşılacak değişiklikler göstermektedir.

Bir galip ile mağlubun, uluslararası veya bölgesel statükoyu korumak isteyenle, kendi lehine bozmak isteyenin, töresel bakışları birbirinden farklıdır. Japonya, 1930'larda güçlenmeye ve genişlemeye başladığında, derhal "*kötü niyetliler*" kategorisine sokulmuştu. Oysa ki, Japonya, kendisini kötüleyenlerin daha önce yaptıklarından farklı bir şey yapmıyordu.

Özetle, ortaklaşa hareket ettikleri zaman insanların ve devletlerin davranışlarının ölçülebileceği *evrensel, sürdürülebilir ve mutlak bir ahlaki standart mevcut değildir*. Bireyler ve uluslar, kendi davranışlarına ahlaki ölçütler koyabilirler, ama tarih koyamaz. Son yüzyılların savaşlarına bakılırsa, önemli olan "ahlak" değil, "kazanmak" olmuştur. Uluslararası hukuk sisteminde, barışı zorlayacak olan "uluslarüstü bir güç" hâlâ bir "ideal" olma özelliğini korumaktadır.

VI. Global Soğuk Barış Dönemi : "Türkiye'nin Ulusal Menfaatleri"

Asya, Avrupa ve Amerika için Türkiye'nin kanunu aynıdır: "*Tam bağımsızlığını korumak!..*" Ama, her şeyi de, Türkiye cephesinden değerlendirmek!.. Bu, gerçekçi olan görüştür. Türk Milleti'nin kurduğu "*yeni Cumhuriyet'in mukadderatına, muamelatına, istiklaline, unvanı ne olursa olsun, hiç kimseyi müdahale ettirmemek*" gerekiyor.

Türkiye'nin başına gelen insanlar, güçlü devletler karşısında susmaya mahkummuşlar gibi, Türkiye'yi edilgen ve çekingen bir halde tutmamalıdır. Korkak ve mütereddit davranmamalıdır. Çünkü, korku üzerine egemenlik kurulamaz.

Türkiye'nin bazı fikir adamları da adeta kendilerine hakaret eder gibi "*biz adam değiliz ve olmayız, kendi kendimize adam olmamıza ihtimal*" yok gibi beliren bir takım zihniyetleri de bir kenara bırakmalıdırlar!.. Çünkü "*hangi istiklal vardır ki, yabancıların nasihatlarıyla yükselebilir!*".. Tarih de zaten böyle bir olayı kaydetmemiştir!.. (6 Mart 1922, M.K.Atatürk, TBMM).

Elbette ki Türkiye ittifaklar kuracaktır. Ancak, bundan kasıt bir zayıf ile bir kuvvetlinin birleşmesi de değildir. Zira birleşmenin böylesi, zayıfın kuvvetliye esir olması anlamına gelir. Millet ve memleket menfaatleri icap ettirirse, milletlerden her biriyle medeniyet gereği olan dostluk ve siyaset münasebetleri hassasiyetle takdir edilmelidir. Hakkımıza ve haysiyetimize saygı gösterildikçe, mukabil saygıda da asla kusur etmemeliyiz.

Türkiye, bugün ve gelecekte jeo–stratejik konumu gereği, bölgesel ekonomik menfaatlerini, güvenli ve barışçıl çözümlerle sağlamalıdır. Ulusal menfaatlerinin gerektirdiği, stratejik yaklaşım ile; Balkanlar, Orta–Doğu, Kafkaslar (Hazar havzası), Kuzey Afrika ve Akdeniz coğrafyasının merkezinde olan bir ülke olarak, tarihsel, kültürel ve ekonomik (ticaret, petrol, su, madenler, vb..) bağlarını, içerisinde bulunduğu konjonktürle uyumlu ve aktif bir iç ve dış siyaset ile yürütebilmelidir.

VII. Sonuç

İnsanlığın asıl sorunu, kimin yönetim kimin yönetileceği, kimin global statükoyu koruyup, kimin bozacağı hususu, yani iktidardır.

Global düzende, bu amaca ulaşmak için liderler, siyasi ajandalarında özellikle global dış politikaya öncelik vererek, yeni misyon tanımlamalarını da buna paralel olarak uyarlamaktadırlar. Şöyle ki; "*Demokrasi–politik, İnsan Hakları ve Hürriyet–politik, Ekonomi–politik Din–politik, Petro–politik, Hidro–politik, Silah–politik ve Terör–politik,...*".

Duygu ve heyecanla karşılaştırıldığında, uluslararası politika psikolojinde *akıl ve mantık* yeni olmamakla birlikte; kaba güç, strateji ve menfaat hâlâ uluslararası ilişkilerin ana dilini oluşturuyor. Uluslararası ilişkilerin çoğunluğu, güç olarak tanımlanan "ulusal menfaatlerin" izlenmesiyle yakından ilgilidir. Bununla birlikte, dünya sorunlarının sonucunu belirleyen kapitalizmin can çekişmesi ve emperyalizm olmayıp, asıl belirleyici olan; çatışan menfaatler ile sürekli değişen kuvvet düzeyleri olduğu sarihtir.

Savaş, ya ortada savaşılacak bir şey kalmayınca ya da evrenin her köşesinde genel kabul gören, ortak bir töresel

bilinç seviyesine ulaşıncaya sona erecektir. Ama, bu bir ütopyadır.

Thomas Hobbes'da "*homo homini lupus; insan insanın skurdu*"dur diyor ve ekliyor; "*bellum omnium cantra omnes; herkes birbiriyle savaşa yatkındır*". Öyleyse, insan doğası gereği savaşçı mıdır? İnsanı kurttan ayıran özellik nedir? Barışa, sevgiye ve iyiye kim karşı olabilir ki?

Elbette ki iyi insan olmak tek başına yeterli değil, şöyle ki; "*iyi insan olduğunuz için dünyanın size adil davranmasını beklemek, vegeteryan olduğunuz için bir boğanın size saldırmamasını beklemek gibidir*".

Tolstoy "*Tanrı'ya akılla ulaşılmaz, hayatla ulaşılır*" diyor. Hakikatler inci gibidir, sığ yerlerde değil, derinliklerde bulunur. Öyleyse, bu soruların cevabını insanın kendi iç derinliklerinde araması gerekiyor.

Tagore ; "*Doğan her gün, Tanrı'nın insanlardan ümit kesmediğinin işaretidir*".

www.stradigma.com

aylık strateji ve analiz e-dergisi

STRADİGMA.com bir **FORSNET** e-yayıdır